
РЕЦЕНЗИЯ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
НА Д-Р ВЕНЦИСЛАВ СТОЕВ НА ТЕМА:
ТРЕВОЖНОСТ, СТРАХ И СПРАВЯНЕ
В ДЕНТАЛНАТА ПРАКТИКА

Рецензент: проф. д.пс.н. Ваня Матанова

Д-р Венцислав Стоев е завършил Дентална медицина и Магистърска програма по Клинична и консултативна психология в СУ "Св. Кл. Охридски". В медицинската си практика той умело съчетава компетентностите от тези две научни области, което прави практиката му уникална за нашата страна.

Дисертационният труд е представен на 188 страници, илюстриран с 8 фигури и 31 таблици. Цитирани са 105 литературни и 8 Интернет източници, от които 69 на кирилица и 36 на латиница. В структурно отношение дисертационният труд е разделен на увод, 5 глави, приноси и използвана литература.

В увода дисертантът обосновава избора на тема, основавайки се на своя собствен клиничен опит и на разбирането, че професиите ЧОВЕК - ЧОВЕК често изправят практикуващите пред предизвикателства, за които те не са подготвени. Изборът на темата се определя както от неговия собствен опит, така и от общоизвестния факт за липсата на психологическа компетентност у лекарите, което е един от факторите за намаляващото доверие към тях. От характера на отношенията лекар-пациент зависят ефективността, съдържанието и резултатите от лечението.

В първа глава са представени психологически изследвания на тревогата и страха. Тези два конструкта са обект на изследване у много автори. Направен е исторически преглед на разглежданите понятия, анализирани са множество теории за тревожността и страха. Отделен параграф е посветен на тревожните разстройства. С добро разбиране и клинично-психологичен подход са разгледани

различните тревожни разстройва. Отделено е внимание на диференцирането на тревожност и страх и връзката им с личностовото функциониране. Тази глава е добре структурирана. Анализирани са значими за теорията и практиката теории.

Във втора глава се разглеждат тревожността и страха в денталната медицина. Налице е известно повторение на факти и теории за тревожността и страха, анализирани вече в първа глава, което е резултат от сравнително малкия брой изследвания по разработвания в дисертацията проблем. Това още повече увеличава значимостта и актуалността на разработвания труд. Много медици рядко отчитат факта, че пациентите са личности в психологичен план. Причината е в технологично-редукционистичния модел на обучение по медицина, който води началото си още от времето на Декарт и е центриран върху лечението на определени групи заболявания, а не на отделния човек. Добрата практика предполага и изисква всеки болен да бъде разглеждан като личност, а не като диагноза, което е и основната теза в дисертационния труд на д-р Стоев.

В трета глава са представени теориите за справяне със страха и тревожността. Коопинг стратегиите са анализирани в различни релации. Аналитично са представени теориите за копинг-релациите копинг-възраст, копинг-пол, копинг-професионална принадлежност, копинг-местоживеене, копинг-когниции, копинг-дистрес.

Теоретичната част на дисертационния труд показва много добрата психологическа подготовка на д-р Стоев, както и умението му ясно да очертае теоретична рамка, на основата на която да се очертаят целта и задачите на емпиричното изследване.

Четвъртата глава е посветена на организацията на емпиричното изследване. Целта е да се представи личностно-индивидуалния психологичен подход, ефекта от него и специфичните му особености в денталната практика.

Задачите са формулирани като организационни и изследователски. Формулирани са 4 основни хипотези, касаещи различията по пол и възраст по отношение на копинг стратегиите и

на релациите страх, тревожност и копинг стратегии.

Методите на изследване са подбрани прецизно, съответни са на целта и задачите на изследването и надеждни за доказване на издигнатите хипотези. Методите са описани подробно и ясно, указани са и стратегическите процедури за обработка на емиричните данни. Изследването е проведено в два етапа. В първия етап са изследване две групи по 50 човека. Експерименталната група ще се състои от мъже и жени на възраст от 18 до 70 години. Използвани са три методики: *Изследване страха от зъболекар (ИСЗ)* , *Скала на тревогата при дентални манипулации (СТДМ)*, *Въпросник за копинг стратегии – Problem-Solving Inventory (PSI)* .

През втория етап са изследвани 12 пациента с клинично-психологично интервю за събиране на информация и провеждане на качествен анализ на данните на основата на когнитивно-поведенческата парадигма и е съставена *„Карта за качествен анализ на формираната тревожност“*.

Петата глава представя анализите на получените емпирични данни. Направен е айтъмен анализ по отделните тестове. Подробно и ясно са анализирани корелациите между изследваните параметри. Отбелязани са и социалните последици от проявите на страх и тревожност при дентални интервенции.

Приложна стойност има представената карта за качествен анализ на тревожността в денталната практика. Картата се основава на теоретичните постановки на когнитивно-поведенческата психотерапия. В тази част от дисертационния труд проличава добрата психологическа подготовка на дисертанта, умението му да проследява процесното ниво на интеракциите пациент-стоматолог.

Установява се, че 35% от пациентите, които имат неприятни или травматични спомени за стоматологичното лечение са т.н. „проблемни пациенти“. Тази пациенти имат „фиксиран“ травматичен спомен, който се активира непосредствено преди лечението и може да доведе до сериозни проблеми в интервенцията. Тази група пациенти се нуждае от предварителна

терапевтична работа за преработване на травматичния спомен и подготовка за емоционално балансирано посрещане и преживяване на стоматологичната интервенция.

Установява се, че за тази група е характерен избягващия стил на поведение, следван от увереност и креативност при решаване на проблеми и в най-малка степен личен свръхконтрол. Установяват се и полови различия: жените имат по-висока степен на увереност и креативност при решаване на проблемите.

Липсата на корелация между възрастта и тревожността в изследваните групи показва, че във всички възрасти може да се наблюдава тревожност. Нерешени проблеми в образование, професионална ангажираност, недостатъчната социална подкрепа за справяне със социалните и лични проблеми очертава тревожност, която е различна по съдържание и причини при отделните личности и групи.

Страхът от дентална манипулация не кореспондира с възрастта. Той носи своята специфичност като страх, който може да се преживее във всяка възраст. Тук е от значение комуникативното умение на стоматолога да предразполага пациентите, което изисква специализация в професионални умения за общуване и способност да се диагностицират защитните модели на поведение.

В обобщението ясно и точно се очертават основните резултати от проведеното изследване и практическите аспекти от това. Препоръките за стоматологичната практика са насочени преди всичко към комуникативните умения и психологическите знания, които осигуряват доверителната връзка между пациента и стоматолога. Резултатите от емпиричното изследване ясно показват, че преживяването на тревожност и страх, независимо от тяхната интензивност са локализирани само към стоматологичните проблеми и ситуации на общуване със зъболекаря.

Резултатите от изследванията са стъпка към разработване на цялостна стратегия и програма за подпомагане на денталните пациенти за справяне с тревожността им към дентални

манипулации.

Приносите на дисертационния труд на д-р Стоев могат да бъдат разделени на научно-приложни и приложни. От приложните приноси особена стойност имат Адаптиране на психодиагностична методика за оценка на страха от зъболекар, Адаптиране на Скала на тревогата при дентални манипулации, Създаване на карта за качествен анализ на клинично интервю с пациент за оценка на тревожността.

Темата на дисертационния труд на д-р Стоев е актуална и малко разработена в нашата специализирана литература. С пълно основание можем да приемем д-р Стоев за основоположник на това направление в българската клинична психология и дентална медицина. Демонстрирани са много добри умения за анализ на специализирана литература и за анализ на емпирични данни. Получените резултати имат практическа стойност и могат да бъдат използвани при обучението на стоматолози, клинични психолози и психотерапевти. Дисертантът притежава много добри умения за интерпретация и обобщение на емпирични данни.

Имайки предвид теоретичните знания и уменията за провеждане на емпирично изследване, както и уменията на д-р Стоев да интерпретира и обобщава резултатите от проведеното изследване, предлагам на Уважаемото Научно Жури да присъди на д-р Стоев научната степен Доктор по Клинична психология.

23.05.2016г.

Рецензент:.....

/проф. д.пс.н. Ваня Матанова/
